

היום נלמד בעזרת ה':

בבא מציעא דף ק

משנה: המחליף פרה בחמור: בעל הפרה רצה למכור לבעל החמור את הפרה שלו, ובעל החמור רצה למכור לבעל הפרה את החמור שלו, ולכן הם עשו 'קנין חליפין', דהיינו שבעל הפרה משך את החמור ובאותו הרגע נקנתה לו הפרה היכן שהיא, לאחר מכן באו וראו שהפרה ילדה ולא ידוע מתי היא ילדה, האם לפני שהוא מכרה לבעל החמור וא"כ הוולד שלו, או לאחר שהוא מכרה לבעל החמור וא"כ הוולד שייך לבעל החמור.

[רש"י מבאר שלכן המשנה כתבה 'המחליף' ולא 'המוכר', משום שאילו היה מוכר את הפרה במעות, הרי הקונה לא קונה את הפרה עד שימשוך אותה, וכיון שמושך אותה הרי יודע אם כבר ילדה או לא, ואין מה להסתפק בדבר. אבל לגבי המחליף פרה בחמור אין צורך למשוך את הפרה, כיון שדי למשוך רק את החמור, וברגע שבעל הפרה משך את החמור, הפרה נקנית לחבירו בעל החמור וכן המוכר שפחתו וילדה בכל מקום שהיא, ולכן יתכן שלא ידוע מתי ילדה].

וכן המוכר שפחתו וילדה: וכן המוכר את שפחתו לאחרים ב'קנין כסף' ולאחר מכן התברר שהיא ילדה, ולא ידוע האם ילדה לפני המכירה או לאחריה.

[רש"י מבאר שכיון שעבדים נקנים בכסף הרי שהקונה לא צריך למשוך אותה, והיא נקנית לו אפילו אם היא נמצאת בבית הבעלים, ולכן לא ידוע מתי היא ילדה, האם לפני שהמוכר קיבל את הכסף וא"כ הוולד שייך למוכר או אח"כ וא"כ הוולד שייך לקונה].

זה אומר עד שלא מכרתי: המוכר אומר שהפרה או השפחה ילדו לפני שמכרתי אותן. **וזה אומר משלקחתי:** והקונה אומר שהן ילדו לאחר שקניתי אותן, **יחלוקו** כדין 'ממון המוטל בספק חולקין'.

היו לו ב' עבדים וכו': והמוכר אינו יודע איזה מהם מכר, והלוקח אומר שקנה את הגדול, זכה הקונה בגדול. ואם המוכר אומר שמכר את הקטן והקונה אומר שאינו יודע איזה מהם קנה, זכה הקונה בקטן. הטעם הוא משום שברי ושמא ברי עדיף,

ולכן הולכים אחר מי שטוען 'ברי' (= שברור לו מה קנה או מה מכר) ולא אחרי מי שטוען 'שמא' (= שאינו יודע).

זה אומר גדול וזה אומר קטן: הקונה אומר שקנה את הגדול והמוכר אומר שמכר את הקטן, ישבע המוכר שמכר לו את הקטן ויקח הקונה את הקטן. (הגמ' תקשה על כך).

זה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע: ואם כל אחד מהם אומר 'איני יודע', יחלוקו כדין 'ממון המוטל בספק חולקין'.

גמרא: קושיא: אמאי: מדוע יחלוקו? נראה ברשות מי נמצא כעת הוולד, וא"כ השני נקרא 'מוציא מחבירו' (= שרוצה להוציא מחבירו את הוולד שהוא מוחזק בו) ועליו להביא ראיה שהוולד נולד אצלו.

תירוץ: א"ר חייא בר אבין אמר שמואל: מדובר שהבהמה נמצאת באגם (= במקום המרעה) וכן השפחה נמצאת בסימטא (= קרן זווית הסמוכה לרה"ר ומוכרים בה בהמות ועבדים), וא"כ אין הבהמה או השפחה נמצאת ברשות אף אחד מהם.

קושיא: ונוקמא: שנעמיד את הבהמה או השפחה בחזקת הבעלים הראשונים (= המוכר), וא"כ הקונה נקרא 'מוציא מחבירו' ועליו להביא ראיה שהוולד נולד אצלו.

תירוץ: הא מני סומכוס היא: משנתנו היא כדעת סומכוס הסובר שממון המוטל בספק חולקין ללא שבועה.

קושיא: אימור דאמר סומכוס: סומכוס אמר את הדין הזה במקרה של 'שמא ושמא', דהיינו ששניהם טוענים 'איני יודע', אבל במקרה שלנו הרי שניהם טוענים 'ברי' (= המוכר אומר שילדה לפני שמכר והקונה אומר שילדה לאחר שקנה), האם גם ב'ברי וברי' הוא סובר כך?

רבה בר רב הונא מתרץ: אכן סומכוס אמר זאת גם ב'ברי וברי'!

רבא מתרץ: באמת סומכוס את זאת רק ב'שמא ושמא', וצריך לגרוס במשנתנו - 'זה אומר שמא עד שלא מכרתי וזה אומר שמא משלקחתי'.

קושיא על רבה בר רב הונא: תנו: למדנו בסוף משנתנו - 'זה אומר איני יודע וזה אומר איני יודע' (= 'שמא ושמא') יחלוקו. לרבא הדין של הסיפא מובן, כיון שהוא העמיד גם את הדין של הרישא ב'שמא ושמא', ובשניהם הדין שיחלוקו. אבל לרבה

בר רב הונא שאמר שסומכוס סובר שיחלקו גם 'בברי וברי' קשה, שאם אפילו ב'ברי וברי' יחלקו הרי פשוט וברור שב'שמא ושמא' יחלקו, ומדוע המשנה היתה צריכה לומר זאת בסיפא?

תירוץ: אי משום הא לא איריא: אין זו קושיא, לפי שאפשר לומר שהסיפא שמדובר בה ב'שמא ושמא' מגלה לנו על הרישא שמדובר בה ב'ברי וברי' (= שהרי לא יתכן שגם ברישא וגם בסיפא מדובר ב'שמא ושמא', שא"כ הסיפא מיותרת), ומכאן אנו יודעים שאפילו בברי וברי יחלקו.

קושיא על רבה בר רב הונא: תנן, זה אומר גדול וכו': למדנו במשנתנו - 'זה אומר גדול וזה אומר קטן, ישבע המוכר שקטן מכר'. לרבא מוכן מדוע המוכר צריך להישבע, כיון שסומכוס אמר שיחלקו רק ב'שמא ושמא', וכאן כל אחד טוען 'ברי', אבל לרבה בר רב הונא שאמר שסומכוס סובר שיחלקו גם 'בברי וברי' קשה, מדוע על המוכר להישבע, והרי הדין הוא שיחלקו?

תירוץ: מודה סומכוס וכו': סומכוס מודה שבמקום שיש חיוב שבועה מן התורה לא אומרים 'יחלקו', כיון שאין זו חלוקה שווה, שאחד מהם יקבל חצי ללא שהוא נשבע והשני יקבל חצי יחד עם השבועה, ובמקרה שלנו יש חיוב שבועה מן התורה כיון שהמוכר 'מודה במקצת' לקונה, שהרי הודה לו שמכר לו עבד קטן או שדה קטנה, ו'מודה במקצת' חייב שבועה מן התורה, ולכן ישבע המוכר שמכר את הקטן ויתן לקונה את הקטן, ויבאר לקמן בגמרא.

*

למדנו במשנה - היו למוכר ב' עבדים אחד גדול ואחד קטן, הקונה טוען קניתי את הגדול והמוכר טוען מכרתי את הקטן. ישבע המוכר שהוא מכר את הקטן והקונה יקבל את הקטן. וכן בשתי אחת גדולה ואחת קטנה. הגמרא מבינה שהמוכר נשבע כי הוא 'מודה במקצת' שחייב שבועה.

קושיא: אמאי ישבע? מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו: מדוע המוכר נשבע, הרי אין כאן מודה במקצת. כי המוכר לא מודה כלל על חלק מהטענה שטוען לו הקונה, משום שכל אחד מהם טוען שהמכירה היתה על עבד אחר.

ועוד, הילך הוא: בתחילת המסכת (דף ד') נחלקו האמוראים בדבר, ויש דעה האומרת שמודה במקצת ב'הילך' פטור משבועה. דהיינו המודה במקצת בדבר שנמסר מיידית לתובע, נחשב כאילו אין כאן הודאה במקצת. משום שעל מה שהוא הודה הרי זה כבר ברשות התובע, ועל השאר הוא כופר הכל. מדברי משנתנו קשה לכאורה על דעה זו.

ועוד, אין נשבעין על העבדים: הדין הוא שאין נשבעים על העבדים וכן לא על קרקעות!

תירוץ: אמר רב בטוענו דמי: הויכוח במשנה אינו בין הקונה למוכר. אלא מדובר בקונה ששלח שליח שיקנה לו עבד, ומסר בידו סכום כסף, והשליח לא קנה את העבד. הויכוח הוא בין המשלח לשליח על הסכום שנמסר בידו. המשלח טוען מסרתי לך סכום כסף גדול כדי שתקנה לי עבד גדול, ועליך להחזיר לי את כל הכסף. ואילו השליח טוען מסרת לי סכום כסף קטן, ואותו אני אחזיר לך. נמצא ש-א. השליח הוא מודה במקצת, ב. וגם אין כאן הילך, ג. וגם אין כאן שבועה על קרקעות אלא על כסף. (והוא הדין בשדה, מדובר כנ"ל בשליח ומשלח).

תירוץ נוסף: ושמואל אמר: הויכוח הוא כן בין הקונה למוכר, אך הוא לא על העבד עצמו, אלא על הבגד שלו. הקונה טוען שהוא קנה בגד גדול והמוכר טוען שהוא מכר בגד קטן. וכן בשדה, הקונה טוען שהוא קנה עומרים של שדה גדולה והמוכר טוען שהוא מכר לו עומרים של שדה קטנה.

קושיא: כסות, מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו: גם אם הויכוח הוא על 'כסות' של העבד, המוכר לא מודה במקצת! כי כל אחד טוען על בגד אחר, ומדוע הוא חייב שבועה?

(אמנם לגבי עומרי שדה הוא כן מודה במקצת, בגלל שאין הבדל בין עומרים לעומרים, רק שהקונה טוען שקנה הרבה עומרים והמוכר מודה שמכר לו רק קצת עומרים. תוספות).

תירוץ: כדאמר רב פפא בדלייפו, הכא נמי בדלייפו: כמו שרב פפא תירץ לקמן שמדובר ב'דלייפו' כך גם נפרש כאן. מדובר בבגד גדול המתאים לעבד גדול, שניתן לחתוך ממנו בגד קטן המתאים לעבד קטן. הקונה טוען מכרת לי את הבגד השלם,

והמוכר טוען מכרתי לך רק את החלק הקטן של הבגד. ואם כן המוכר מודה במקצת הבגד ולכן הוא חייב שבועה.

קשיא ליה לרבי הושעיא מידי 'כסות' קתני? 'עבד' קתני: האם כתוב במשנה שהויכוח הוא על 'כסות של עבד?' הרי כתוב 'עבד' והיינו עבד ממש.

אלא א"ר הושעיא כגון שטענו עבד בכסותו ושדה בעומר: מדובר שהויכוח הוא על מכירת עבד עם הבגד שלו. ונמצא שהמוכר מודה במקצת ביחס לבגד. ומכיון שהוא חייב להישבע על הבגד, מגלגלים עליו שבועה גם על העבד עצמו. ולכן אומרת המשנה שהוא נשבע על העבד.

וכן בשדה הויכוח הוא על שדה בעומר, האם מכר לו שדה קטנה עם עומר או שדה גדולה עם עומר. ומכיון שנשבע על העומר נשבע גם על השדה.

קושיא: ואכתי כסות, מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו: אין כאן הודאה במקצת על הכסות כי 'מה שטענו' וכו'. תירוץ: א"ר פפא בדלייפי: מדובר בכגד הנ"ל. ואם כן יש כאן מודה במקצת על הבגד, וממילא הוא גם נשבע על העבד.

קשיא ליה לרב ששת זוקקין אתא לאשמועינן? תנינא זוקקין הנכסים וכו': וכי המשנה באה ללמד אותנו את הדין שהמטלטלין (שהם נכסים שאין להם אחריות) וכלומר הכסות של העבד, מזקיקים להישבע על העבד (שהוא נכסים שיש להם אחריות) בגלגול שבועה? והרי כבר למדנו זאת במשנה מסכת קידושין!

אלא אמר רב ששת - הא מני ר"מ היא דאמר עבדא כמטלטלין דמי: משנתנו סוברת כדעת רבי מאיר שעבד דינו כמטלטלין, ולכן נשבעים על המטלטלין. קושיא: ואכתי מה שטענו לא הודה לו ומה שהודה לו לא טענו: כנ"ל. תירוץ: סבר לה כר"ג, דתנן טענו חטים וכו': רבי מאיר סובר כרבן גמליאל שטענו בדבר אחד והודה לו הנתבע בדבר אחר, חייב הנתבע להישבע. ולכן המוכר חייב להישבע שמכר לו עבד קטן.

קושיא: אכתי הילך הוא: כי המוכר נותן את העבד מיידית לקונה, ובהילך אין שבועת מודה במקצת. תירוץ: אמר רבא עבדא דקטע לידיה ושדה שחפר בה בורות שיחין ומערות: מדובר שהמוכר קטע את ידו של העבד לאחר המכירה, ובשדה מדובר

שהוא חפר בה בורות. וממילא אין כאן כבר 'הילך', כי הוא לא יכול לתת לו את העבד או השדה כמו שהיא, אלא צריך לשלם לו כסף על ההפרש.

קושיא: והא ר"מ איפכא שמעינן ליה, דתנן גזל בהמה וכו': הרי למדנו במשנה במסכת בבא קמא שרבי מאיר סובר שעבדים דינם כקרקע.

גזל בהמה והזקינה עבדים והזקינו: מכיון שהזגילה השתנתה, הגזלן קונה אותה בשינוי ומשלם לבעלים כשעת הגזילה. לדעת רבנן אפילו בעבדים משלם כשעת הגזילה כי לשיטתם עבדים נחשבים כמטלטלין. לדעת רבי מאיר עבדים מחזירם כמות שהם, בגלל שעבדים נחשבים כקרקע והדין הוא שקרקע אינה נגזלת.

תירוץ: הא לא קשיא כדמחליף רבה בר אבוח: את השיטות במשנה שם. ואם כן רבי מאיר הוא זה שסובר שעבדים דינם כמטלטלין.

קושיא: אלא ממאי דסבר רבי מאיר וכו': אלא קשה על תירוצו של רב ששת הנ"ל, הרי משנתנו מדברת גם על שדה שעל המוכר להישבע שמכר את השדה הקטנה, ובזה מניין לנו שרבי מאיר סובר שנשבעין על הקרקעות? כלומר מניין שרבי מאיר סובר שמקישים קרקע לעבד - כמו שבעבד נשבעין (בגלל שדינו כמטלטלין) אף בקרקע נשבעין. אולי הוא סובר שרק בעבד נשבעים אבל לא בקרקע!

תירוץ: לא ס"ד דתניא המחליף פרה בחמור וילדה וכו': כתוב בכרייתא שאם המוכר אומר ברשותי ילדה הפרה והקונה אומר ברשותי ילדה, רבי מאיר אומר - ישבע המוכר שברשותו ילדה, ('לפי שכל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין') כלומר לומדים מפסוק שהנתבע הוא הנשבע ונפטר מלשלם, ולא התובע ישבע ויטול). וחכמים אומרים לרבי מאיר - אין נשבעין לא על העבדים ולא על הקרקעות. עד כאן הברייתא.

לאו מכלל דר"מ סבר נשבעין: לכאורה חכמים אומרים לרבי מאיר שאין נשבעים לא על עבדים ולא על קרקעות, בגלל שהם שמעו את רבי מאיר שאומר שכן נשבעים גם על קרקעות, ולכן הם הדגישו לו שאין נשבעים על קרקעות. מוכח שלדעת רבי מאיר נשבעים גם על קרקעות.

דחיה: ממאי? דלמא 'כשם' קאמרו ליה, כי היכי וכו': אולי חכמים אומרים לרבי מאיר כך, 'כמו שאתה מודה לנו בקרקע שלא נשבעים עליה, תודה לנו גם בעבדים שלא נשבעים עליהם'.

תדע: והראיה שרבי מאיר סובר שלא נשבעים על קרקעות מהמשנה בשבועות.

ר"מ אומר יש דברים שהן **קרקע ואינן קרקע**: יש דברים המחוברים לקרקע אבל אין דינם כקרקע. וחכמים חולקים עליו וסוברים שכל המחובר לקרקע דינו כקרקע. והנידון הוא, בבעלים שתובע את השומר ואומר לו 'עשר גפנים טעונות ענבים מסרתי לך', והשומר אומר 'מסרת לי רק חמש'. ר"מ מחייב שבועה על הענבים, וחכמים פוטרם.

ואמר על כך ר' יוסי בר חנינא שהמחלוקת היא בענבים העומדות להיבצר, האם הם נחשבים ככצורות או לא. לדעת רבי מאיר הם נחשבים ככצורות וממילא דינם כמטלטלין שנשבעים עליהם, ולדעת חכמים הם נחשבים כמחוברות וממילא דינם כקרקעות שאין נשבעים עליהם.

נמצא שלכולי עלמא לא נשבעים על קרקעות, וכל המחלוקת היא רק בענבים העומדות להיבצר וכנ"ל.

אלא לעולם כדרכי הושעיא: אלא באמת תירוצו של רב ששת קשה בגלל שאין נשבעים על הקרקעות, ואילו המשנה אומרת שהמוכר נשבע על השדה.

ולכן עלינו לחזור לתירוצו של רב הושעיא. שכאמת לא נשבעים על העבדים. ומדובר בויכוח על עבד עם כסותו האם מכר לו עבד קטן עם כסותו או גדול עם כסותו, ומכיון שעל הכסות הוא מודה במקצת (כי מדובר בכסות 'דלייפי') וחייב שבועה, הוא כבר נשבע בגלגול גם על העבד עצמו. וכן בשדה הויכוח הוא על שדה בעומריה, ומכיון שנשבע על העומרים נשבע גם על השדה.

ומה שהקשה רב ששת וכי המשנה הוצרכה ללמד אותנו שהמטלטלין זוקקין את הנכסים שאין להם אחריות להישבע עליהם? התשובה היא - אכן כן. כי היה מקום לומר ש'כסות עבד כעבד דמי' כלומר היא נחשבת כעבד עצמו וממילא לא מחייבים עליה שבועה, קמ"ל. וכן בעומרי שדה.

*

למדנו בברייתא - המחליף פרה בחמור וילדה הפרה, זה אומר איני יודע מתי ילדה וזה אומר איני יודע מתי ילדה, יחלוקו.

הא מני: שיטת הברייתא היא כסומכוס שאמר 'ממון המוטל בספק חולקין'

קושיא: אימא סיפא: של הברייתא. 'זה אומר ברשותי (ילדה) וזה אומר ברשותי (ילדה), ישבע המוכר שברשותו ילדה'. והרי לדברי רבה בר רב הונא (לעיל בעמוד הקודם) שביאר את דעת סומכוס, שאפילו ב'ברי' ו'ברי' דהיינו שכל אחד טוען טענה ודאית, חולקים. קשה, מדוע ישבע המוכר? הרי הם צריכים לחלוק!

תירוץ: מודה סומכוס וכו': סומכוס מודה שאם יש חיוב שבועה דאורייתא, לא אומרים ממון המוטל בספק חולקין. ולכן מכיון שהקונה תובע מהמוכר את הפרה ואת הולד, ואילו המוכר מודה לו רק בפרה וכופר בולד, נמצא שהוא מודה במקצת החייב שבועה מדאורייתא.

ואין לומר שיש כאן 'הילך', כי מדובר שהמוכר קטע את היד של הפרה. וכמו שתירץ רבא לעיל.

*

משנה: המוכר זיתיו לעצים: המוכר את עצי הזית שלו בכדי שהקונה יחתוך אותם וישתמש בהם להדלקה. ובינתיים העצים נשארו בקרקע והצמיחו זיתים רעים. אם כמות של סאה מהזיתים הללו, מפיקה שמן בכמות של פחות מרביעית, הזיתים שייכים לקונה שהוא בעל העצים. אבל אם הם מפיקים רביעית שמן, והמוכר והקונה מתווכחים ביניהם, הקונה אומר הזיתים שלי הפיקו את השמן, ובעל הקרקע טוען הארץ שלי הפיקה את השמן, יחלוקו. כי גם העצים וגם הקרקע שותפים בהצמחת הזיתים.

שטף נהר זיתיו: וכן במקרה אחר, שבא נהר ושטף את עצי הזית של אדם אחד והכניסם לתוך שדה חברו, והם הצמיחו שם זיתים. בעל העצים אומר העצים שלי הצמיחו את הזיתים, ואילו בעל הקרקע אומר הארץ שלי הצמיחה אותם, יחלוקו.